

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.37.14>
УДК 94(477).726.5

Світлана КАГАМЛИК

доктор історичних наук, провідний науковий співробітник
НДІ українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0003-4732-1410,
Email: kagamliksvitlana@gmail.com

Людмила СОРОЧУК

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0000-0003-0478-356X
Email: LVS1166@ukr.net

Надія ЩЕРБАК

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності та права

ORCID: 0000-0002-4636-9546
Email: historyk2017@i.ua

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ ЯК ПРОТИДІЯ ДЕСТРУКТИВНОМУ ВПЛИВУ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті проаналізовано окремі і спільні дії українських Церков – Православної Церкви України і Української Греко-Католицької Церкви, спрямовані на обмеження і ліквідацію деструктивного впливу Московського патріархату в Україні та поза її межами. Підсумовано, що аналіз діяльності українських Церков виявляє різні форми їх протидії впливу Російської Православної Церкви. Вагомим чинником його подолання є розбудова Православної Церкви України, що яскраво засвідчують переходи в її середовище релігійних громад, насамперед Києво-Печерської лаври. Дієвим на окремих рівнях є міжконфесійний діалог між ПЦУ і УПЦ МП – як керівництвом, так і окремими його представниками, наслідком якого є те, що локальні осередки УПЦ МП, у тому числі її найвищого, єпископського сану, все більше усвідомлюють неможливість свого перебування у промосковському середовищі і виявляють бажання однозначно відмежуватися від РПЦ.

В умовах російсько-української війни керівництво УГКЦ на чолі з її Предстоятелем Святославом проводить впливову міжнародну діяльність для захисту національних інтересів України. Стратегічно важливе «Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій», що містить ідеологічне обґрунтування повномасштабної російської агресії проти України і оцінку вчення про «руській мір» як «квазірелігійного». Особисто Глава УГКЦ своїми архіпастирськими візитами, посланнями та іншими діями в країнах Європи здійснює важливу місію донесення до світових лідерів і Ватикану правдивої інформації про російську злочинну ідеологію та московську пропаганду. Представництво обох Церков, ПЦУ і УГКЦ, у Всесвітній Раді Церков демонструє їхні спільні зусилля у протистоянні з Московським патріархатом.

Ключові слова: ідеологічна агресія, Православна Церква України, Українська Греко-Католицька Церква, Українська Православна Церква Московського Патріархату, Російська Православна Церква.

Svitlana KAHAMLYK

Doctor of Historical Sciences,
Lead Research Fellow,
Research Institute of Ukrainian Studies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Liudmyla SOROCHUK

PhD in Philology,
Senior Research Fellow,
Research Institute of Ukrainian Studies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Nadiia SHCHERBAK

Doctor of Sciences in History, Professor
Department of Constitutional, International Law and Public Law Disciplines,
Kyiv University of Intellectual Property and Law

ACTIVITIES OF UKRAINIAN CHURCHES AS A COUNTERMEASURE TO THE DESTRUCTIVE INFLUENCE OF THE MOSCOW PATRIARCHATE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract. *The article analyzes separate and joint actions of Ukrainian Churches - the Orthodox Church of Ukraine and the Ukrainian Greek Catholic Church, aimed at limiting and eliminating the destructive influence of the Moscow Patriarchate in Ukraine and beyond. It is concluded that the analysis of the activity of the Ukrainian Churches reveals various forms of their opposition to the influence of the Russian Orthodox Church. An important factor in overcoming it is the development of the Orthodox Church of Ukraine, which is clearly evidenced by the transition into its environment of religious communities of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, first of all, the Kyiv-Pechersk Lavra. The inter-confessional dialogue between the Orthodox Church of Ukraine and the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate is effective at individual levels, both by its leadership and individual representatives. The consequence of this is that the local branches of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, including its highest, episcopal rank, are increasingly aware of the impossibility of their stay in a pro-Moscow environment and express a desire to unequivocally distance themselves from the Russian Orthodox Church.*

In the conditions of the Russian-Ukrainian war, the leadership of the Ukrainian Greek-Catholic Church, led by its Primate Svyatoslav, conducts influential international activities to protect the national interests of Ukraine. The strategically important "Message of the Synod of Bishops of the Ukrainian Greek-Catholic Church in Ukraine on war and just peace in the context of new ideologies", which contains the ideological justification of full-scale Russian aggression against Ukraine and the assessment of the doctrine of "Russian peace" as "quasi-religious". Personally, the Head of the Ukrainian Greek Catholic Church, through his archpastoral visits, messages and other actions in European countries, carries out an important mission of conveying true information about Russian criminal ideology and Moscow propaganda to world leaders. The representation of both Churches, the Orthodox Church of Ukraine and the Ukrainian Greek Catholic Church, in the World Council of Churches demonstrates their joint efforts in the confrontation with the Moscow Patriarchate.

Keywords: *ideological aggression, Orthodox Church of Ukraine, Ukrainian Greek Catholic Church, Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, Russian Orthodox Church.*

Постановка проблеми. Сьогоднішні реалії українського церковного життя спонукають до активного пошуку шляхів протидії деструктивному впливу Московського патріархату загалом, і діяльності релігійної організації УПЦ МП зокрема, як складової російсько-української війни. Війна повністю розкрила позицію УПЦ МП – Церкви, яка досі формально позиціонує себе як Українська Православна Церква (лише за фактом розміщення її на території України), а фактично представляє інтереси РПЦ утримувати Україну в сфері російських геоконфесійних інтересів.

Деструктивний вплив Московського патріархату на український соціум, що породжує релігійні конфлікти і підриває національну безпеку України, виявляється у різних формах. Найбільш загрозливою є його підтримка війни проти України, яка супроводжується духовним прикриттям, безпосереднім фінансуванням та агресивною пропагандою російської імперської політики. Відповідно, активна протидія цим процесам є запору-

кою перемоги України у війні проти російського агресора і важливим завданням української соціогуманітаристики. Саме тому набула стійкого резонансу Міжнародна науково-практична конференція «Релігійна політика рф як зброя гібридної війни: напрями реалізації та механізми протидії» (14 березня 2025 року, Київський національний університет імені Тараса Шевченка) [7], завданням якої було з'ясування специфіки релігійної політики рф та об'єднати у протидії їй зусилля представників державних органів та інституцій, релігійних громад, наукових установ, аналітичних центрів, громадських організацій та асоціацій, мас-медіа. Практичними кроками реалізації конференційних напрацювань передбачалося: 1) удосконалення законодавства і процесуальної сфери, введення громадського контролю за дотриманням норм чинного законодавства і виконанням судових рішень; 2) широке інформування суспільства щодо деструктивної ролі РПЦ і систематичне доведення

фактажу її підривної діяльності до відома європейських партнерів та європейської громадськості.

Аналіз наукових публікацій. Упродовж останніх десятиліть проблематика ролі Церкви в умовах російсько-української війни перебувала в ракурсі постійних зацікавлень дослідників різних галузей – істориків, філософів, релігієзнавців, соціологів, політологів, зокрема, А. Арістової, М. Бабія, В. Войналовича, В. Єленського, С. Здіорука, В. Климова, А. Колодного, М. Павленка, М. Паращевіна, Л. Філіпович, В. Шевченка та ін., які традиційно вивчають сферу державно-церковних відносин, релігійних конфліктів та міжконфесійного діалогу. В їхніх працях неодноразово зауважувалося на деструктивній ролі РПЦ та її української філії УПЦ МП як потужного інструменту реалізації політики й ідеології «руського мира» на теренах України, орієнтованого на підрив гуманітарної безпеки Української держави, поляризацію українського суспільства, гальмування процесів європейської інтеграції. Сучасні релігієзнавці звертали увагу на те, що УПЦ МП навіть формально не засудила російську інтервенцію, не визнала Росію агресором. Натомість її духовенство продовжувало твердити про «междоусобную брань на Україні», водночас підтримувало дії російських загарбників, діючи на користь ворогу, виступаючи проти України [22, с. 137]. Як зазначав М. Паращевін, «Росія, застосовуючи всі можливі засоби впливу й тиску, використовувала, використовує й використовуватиме РПЦ як інструмент гібридної війни проти України, що не дає можливості УПЦ (як залежній від РПЦ структурі) бути цілковито нейтральною», а тому «зберігаються підстави для звинувачень УПЦ в антидержавній, зрадницькій діяльності, в прямому пособництві агресору» [23, с. 50].

Із початком повномасштабної російсько-української війни в центрі уваги істориків і політологів (Кагамлик С., Обушний М., Філіпович Л., Чупрій Л.) [17; 18; 36; 38] постав активний пошук шляхів і форм протидії ідеологічній агресії Московського патріархату, їх реалізації на державному, конфесійному і громадському рівнях. Водночас інша група науковців (Позній Олександр, Горбова Юлія) [25] зосередилася на вивченні деструктивного впливу РПЦ на мешканців тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей і Криму. Автори зазначають, що релігійні інституції цих регіонів (РПЦ з її відгалуженням у формі УПЦ МП) виконують не лише функцію духовної підтримки віруючих, а й виступають активними агентами пропагандистської діяльності. Тим самим РПЦ стає засобом легітимації збройної агресії та потужним інструментом впливу на масову свідомість, ціннісні орієнтації та щоденні поведінкові практики місцевого населення.

Водночас стислий огляд дослідження проблеми актуалізував необхідність окремо дослідити дії українських Церков супроти російської ідеологічної агресії як складової частини інформаційної війни.

Мета дослідження – проаналізувати окремі і спільні дії українських Церков – Православної Церкви України і Української Греко-Католицької Церкви, спрямовані на обмеження і ліквідацію деструктивного впливу Московського патріархату в Україні та поза її межами.

Виклад основного матеріалу.

Заходи Православної Церкви України

Чи не найважливішим чинником протидії РПЦ і УПЦ МП є розбудова Православної Церкви України, яку можна розглядати як у внутрішньому – українському, так і зовнішньому – міжнародному, контекстах. Внутрішній, український, контекст розбудови ПЦУ яскраво засвідчують переходи в її середовище релігійних громад УПЦ МП. За даними агентства Держетнополітики, від 2018 р. до середини 2024 р. з УПЦ МП до ПЦУ перейшло понад 1,5 тис. релігійних громад. Зокрема, від 2018 року, коли було створено ПЦУ, підпорядкування змінили: у 2018 році – дві релігійні громади УПЦ МП; 2019 – 319; 2020 – 30; 2021 – 25; 2022 – 496; 2023 – 471; із початку 2024 року – 159 громад [9]. Упродовж 2022–2024 рр. до ПЦУ приєдналося 1127 парафій (станом на серпень 2024 р.) [24]. Особливо активно почався перехід громад із початком повномасштабного російського вторгнення, яке уповні виявило сутність УПЦ МП як адепта РПЦ і держави-агресора. Встановлено, що найактивніше громади переходять до ПЦУ в центральних та західних областях України – на Київщині, Хмельниччині, Вінниччині та у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях.

Вагомим і глибоко символічним чинником розширення впливу ПЦУ став перехід у її розпорядження Києво-Печерської лаври після тривалого і напруженого процесу звільнення монастиря від священнослужителів Московського патріархату, що стало справжньою історичною подією. Варто зауважити, що ПЦУ звернулася з петицією щодо передачі у її відання Києво-Печерської лаври ще у квітні 2020 р., мотивуючи це тим, що «цілком справедливо, щоб духовну святиню використовувала православна конфесія, яка визнана православним світом автокефальною православною церквою на території України» [27]. Проте петиція не отримала необхідного вирішення.

У червні 2022 р. предстоятель ПЦУ Епіфаній звернувся до Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, зазначаючи, що керівництво Києво-Печерської лаври у складі Московського Патріархату протягом останніх трьох десятиліть підтримувало і продовжує пропагувати ідеологію «руського міра», яка нині стала «виправданням» відкритої агресії РФ проти України, а намісник Лаври Павло (Лебідь) особисто нагороджений Путіним орденом РФ «Дружба народів». У цьому зв'язку ставилося питання про надання одного з храмів на території Верхньої Лаври, які фактично не використовуються для постійних богослужінь (Благовіщенського храму в колишніх Митрополичих палатах, храму Всіх Святих над Економічною брамою чи іншого в межах Верхньої Лаври)

– для звершення регулярних богослужінь Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври ПЦУ [21].

Проте лише резонансні події пізнішого часу (на початку жовтня 2022 р. на кордоні затримали керівника Києво-Печерської Лаври митрополита Павла, який спробував вивезти цінні церковні речі [19]; в середині листопада 2022 р. СБУ відкрила кримінал щодо прославляння росії у Києво-Печерській Лаврі [30]) привели до невідкладного вирішення питання про передачу у відання ПЦУ всієї Києво-Печерської лаври. Водночас РНБО ініціювала перевірку законності перебування УПЦ МП в Києво-Печерській лаврі. За результатами такої перевірки було встановлено, що на території монастирського комплексу, який УПЦ МП орендувало від 1980-х років минулого століття, велося незаконне будівництво та чинилися інші порушення. Як наслідок, це стало підставою для розірвання договору оренди з 29 березня 2023 р. [29].

Водночас керівництво Києво-Печерської лаври, яка щорічно приносила УПЦ МП десятки мільйонів, відмовилося залишити монастир і відшукувало різні способи, щоб уникнути виселення. Так, очільники УПЦ МП заявили, що не підуть з Києво-Печерської Лаври, пригрозивши «початком апокаліпсису» [2], і закликали прихильників їхньої церкви до «твердого і непохитного стояння у вірі». За словами московських церковників, вони відновлювали та відбудовували споруди Лаври, які були в них в оренді з 1988 року, а влада намагається їх «всебічно залякати, умовити на якийсь “компроміс” і, в результаті, просто знищити» [35].

Після тривалого і напруженого процесу звільнення Києво-Печерської лаври від священнослужителів Московського патріархату частину культових споруд Верхньої Лаври нарешті отримала Православна Церква України. Новим намісником Лаври у складі ПЦУ було призначено архімандрита Авраамія Лотиша (колишнього члена Духовного собору Лаври у складі УПЦ МП), який наразі і виконує ці функції.

Доволі дієвим на окремих рівнях є міжконфесійний діалог між ПЦУ і УПЦ МП – як керівництвом, так і окремими його представниками. У відповідь на те, що УПЦ МП не дистанціювалася від РПЦ, у ПЦУ закликають до обмеження її діяльності та приєднання її до уже легітимної помісної Православної Церкви України. Як наслідок спільних дій ПЦУ і громадськості, в окремих регіонах України (і, що важливо – у східних!) спостерігалися тенденції до єдності між ПЦУ та УПЦ МП. Про це, зокрема, повідомив 20 липня 2021 р. в інтерв'ю «Релігійній правді» єпископ ПЦУ Херсонський і Каховський Борис Харко [37].

Частина УПЦ МП виявила бажання чітко та однозначно відмежуватися від РПЦ. Так, у складі УПЦ МП виокремилася група Андрія Пінчука, протоієрея Дніпропетровської єпархії, який 18 квітня 2022 р. став одним із ініціаторів збору підписів за міжнародний церковний трибунал над патріархом Кирилом. Предстоятелю РПЦ було висунуто звинувачення в тому, що він проповідує доктрину «руського мира», яка не відповідає православному вченню та має бути засуд-

жена як єресь, а також схвалення війни проти України та підтримка російських військ на території України. Станом на квітень 2022 р. прихильники Пінчука зібрали 430 підписів від УПЦ МП [32].

Ще більш промовистою і резонансною є заява 29 архієреїв УПЦ МП, які засудили звільнення Синодом РПЦ єрархів УПЦ на тимчасово окупованих територіях [1]. Єрархи УПЦ заявили про свою незгоду з цими рішеннями як такими, що «були ухвалені в односторонньому порядку». Характеризуючи цей документ, релігієзнавець Віктор Єленський зауважив, що «його підписала менша кількість єрархів УПЦ МП і серед них відсутній предстоятель, митрополит Онуфрій, який, очевидно, не поділяє погляди підписантів. Відповідно цю заяву можна розцінювати як «корпоративний конфлікт, де частина членів корпорації стала на захист одного зі своїх представників» [13].

Вищенаведене дає можливість констатувати, що локальні осередки УПЦ МП, у тому числі її найвищого, єпископського сану, все більше усвідомлюють недоцільність чи навіть неможливість свого перебування у промосковському середовищі. Водночас діалог ПЦУ з УПЦ МП на рівні керівництва не має достатнього успіху. Зі свого боку ПЦУ робить все можливе для того, щоб цей діалог відбувся. Так, черговий заклик до переговорів з УПЦ МП на чолі з її предстоятелем митрополитом Онуфрієм, який ПЦУ оприлюднила 15 серпня 2024 р., залишився без відповіді [33].

Дії Православної Церкви України мають значну міжнародну підтримку, що автоматично засвідчує зменшення впливу УПЦ МП і РПЦ. У цьому контексті прикметно, що вже на початку повномасштабної російсько-української війни (у березні 2022 р.) 342 православних богословів світу підписали Декларацію, в якій засудили доктрину «руського мира», в основі якої є фальшиве вчення про етнофілетизм, назвали її єрессю і «мерзенним вченням, що не має виправдання» [8].

Важливо, що зміцненню позицій ПЦУ у міжнародному масштабі сприяє підтримка Вселенського патріархату. Прикметно, що коли Церква Північної Македонії звернулася до Вселенського патріарха Варфоломія з проханням про автокефалію, він поставив умову – визнання ПЦУ [11].

Кульмінацією розбудови ПЦУ, важливою як в українському, так і міжнародному контексті, наразі можна вважати заяву Президента України Володимира Зеленського, який закликав Константинополь підняти статус Православної Церкви України до Патріархату. Уперше цей заклик прозвучав наприкінці серпня 2024 р. під час зустрічі Президента з послами Вселенського Патріарха, які приїжджали до Києва і мали донести цю інформацію до Вселенського Патріарха Варфоломія [15]. Безумовно, ця ідея у разі її реалізації мала б фатальні наслідки для РПЦ в її намірах утримати контроль над українським православ'ям.

Заходи Української Греко-Католицької Церкви

В умовах глобальних викликів широку міжнародну діяльність веде Українська Греко-Католицька Церква. Ця її місія особливо важлива для протидії впливу Московського патріархату на міжнародній арені, тоді як новостворена Православна Церква України ще не отримала повного визнання у масштабах світового православ'я.

Об'єктивно, питання російсько-української війни завжди постають в центрі уваги як внутрішньої, так і зовнішньої діяльності УГКЦ. У цьому контексті прийняте 16 лютого 2024 р. «Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій» (далі «Послання») [26], можна розглядати як свого роду програмний документ, що містить аналіз витоків сучасної російської війни проти України, оцінку ідеології рашизму і основні напрямки протидії їй. «Послання» привернуло до себе неабияку увагу: його текст у перекладі на шість мов було опубліковано в найпрестижніших наукових богословських виданнях Католицької Церкви.

У «Посланні» трактується розуміння миру і війни у світлі нових викликів та проблем. Як наголосив Блаженніший Святослав, ми намагаємося розвинути соціальне вчення Церкви про війну та мир у сучасному світі. Зокрема у «Посланні» зазначено, що «війна, яку веде Росія проти України, має всі риси неоколоніальної війни на Європейському континенті з чіткими ознаками геноциду. Знищення українства стало політичною програмою російського керівництва, його манією, яку підтримує значна частина громадян держави-агресора» [26].

Ідеологія рашизму характеризується як теорія, що поєднала «у собі всі попередні ідеологічні конструкції, починаючи від Московського царства з його месіаністичними ідеями «святої Русі» і «третього Риму» й закінчуючи СРСР з його агресивним імперіалізмом і прагненням до глобального панування». «Послання» трактує вчення про «руссій мір» як «квазірелігійне», що надало ідеологічного обґрунтування повномасштабній російській агресії проти України. Як стверджується в документі, «давня імперська традиція у сполученні із сучасним посткомуністичним тоталітаризмом призвела до справжнього злочину, що його чинить керівництво Московського патріархату, – до пропаганди війни. Саме це церковне керівництво породило нову геноцидну ідеологію, яка нині відома під назвою «руссій мір», і добровільно запропонувало свої послуги злочинній владі та освятило її» [26].

Об'єктивно, російська імперська ідеологія, як і власне російська військова агресія, потребує відповіді. У цьому контексті в «Посланні» заперечуються пацифістські ідеї умиротворення агресора та пропонуються різні форми протистояння агресії – від ненасильницького спротиву до збройного опору як законного права українців: «Росія не залишає Україні іншого вибору, окрім військового самозахисту. Ця

війна є національно-визвольною боротьбою української громадянської нації за право на власне існування і майбутнє, за незалежність, свободу і гідність наших громадян» [26].

Автори «Послання» бачать свою місію не лише в Україні, а й поза її межами – доводити злочинність російської імперської ідеології і сприяти кращому розумінню міжнародною спільнотою викликів сьогодення і місця України на духовній мапі сучасного світу: «Як нині мають діяти християни в усьому світі? Передусім потрібно усвідомити глобальність нинішньої загрози та утверджувати і розвивати силу справедливого міжнародного права» [26].

Сутність «Послання» та основи його реалізації в щоденній діяльності УГКЦ її очільник Святослав (Шевчук) регулярно подає у своїх архіпастирських візитах, щотижневих зверненнях та зустрічах з церковною і світською громадськістю. Від початку повномасштабної російсько-української війни Предстоятель УГКЦ підпорядковував всі свої архіпастирські візити поза межами Української держави зростанню міжнародної підтримки України в боротьбі з ворогом.

Особливо насиченою міжнародна діяльність УГКЦ виявилася у вересні 2024 року, коли її Предстоятель майже безперервно здійснював свої закордонні архіпастирські візити. Зокрема, у вересні 2024 року Глава УГКЦ здійснив архіпастирський візит до Німеччини, упродовж якого зустрівся з німецькими урядовцями, вищим духовенством та представниками благодійних організацій. Зокрема, 11 вересня в офісі глави федерального уряду відбулася зустріч Блаженнішого Святослава з канцлером Німеччини Олафом Шольцом, Глава УГКЦ наголосив, що відчуває своїм обов'язком «спростувати міфи про Україну, поширені московською пропагандою, які викликають страх у серцях очільників Німецької держави та заважають їй зробити ще більше для України» [5].

Відразу після візиту до Німеччини Глава УГКЦ відвідав Естонію, де 21 вересня відбулася його зустріч із послом України в Естонії Максимом Кононенко у його резиденції, в якій також взяли участь Посол США в Естонії Джордж Кен, апостольський адміністратор католиків в Естонії владика Філіпп Журдан, голова Пасторально-міграційного відділу УГКЦ владика Степан Сус та ін. особи. На спомин про цю зустріч Глава УГКЦ подарував послам книгу «Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться!», у якій містилися щоденні звернення Блаженнішого Святослава першого року повномасштабної російсько-української війни [34]. У контексті проблем, пов'язаних з російсько-українською війною, Глава УГКЦ проінформував, що окрім України, Росія інтенсивно атакує громадські організації за кордоном, передусім у тих країнах, які активно виступають на стороні України. При цьому він назвав чіткі ознаки цього: перша – «Росія робитиме все можливе, щоб вас пересварити і поділити», а друга – «творення фейкових організацій у різних країнах світу за російські гроші, які присвоюють собі чужі імена». У

цьому зв'язку Блаженніший Святослав порадив єднатися в ім'я Перемоги: «Єдність громади – це абсолютна цінність» [16].

Важливо зазначити, що на час перебування УГКЦ в Естонії і, як можна припустити, під впливом цього архіпастирського візиту, Естонська Апостольська Православна Церква, яка перебуває у юрисдикції Константинопольського Патріархату, запропонувала допомогу Естонській Православній Церкві Московського Патріархату у відділенні від РПЦ в статусі самоврядного вікаріату, внаслідок чого «залишиться самостійною церковною освітою, зможе продовжувати наслідувати свою власну церковну практику, використовувати свою мову і календар і бути повністю фінансово незалежною». Як наслідок, Естонська церква змінила статут і викреслила згадку про зв'язок з Московією [20].

Делегація УГКЦ також взяла участь у 25-му з'їзді східних католицьких єпископів Європи у румунському місті Орадеа (16-19 вересня 2024 р.). Більшістю учасників заходу були владика УГКЦ з України та з інших країн Європи. Як згадував владика Святослав в одному зі своїх щотижневих звернень, «єпископи з Румунії, Чехії, Словаччини, Угорщини, балканських країн, Австрії, Німеччини тощо розповідали, як Католицька Церква та наші спільноти в цих країнах відкривають свої серця і домівки для українців, котрі перебувають там через війну; як потужно вони намагаються голосити правду про Україну серед цієї величезної дезінформації, яку поширює росія в усьому світі!» [14].

Характеризуючи міжнародну діяльність УГКЦ, варто наголосити на тому, що, окрім архіпастирських візитів, Предстоятель та інші духовні лідери використовують всі зарубіжні майданчики для захисту інтересів України та утвердження її геополітичної суб'єктності. Так, 19 жовтня 2024 року Глава Церкви Блаженніший Святослав взяв участь в єпархіяльному конгресі «Єдина, Свята, Соборна і Апостольська» (з нагоди 200-річчя єпархії Ланузей) у м. Тортолі (Італія), який зібрав учасників із різних країн та континентів світу. Однією з головних тем конгресу була тема війни в Україні, її передумов, наслідків та ідеологічного підґрунтя. У своєму виступі Глава УГКЦ вказав на неокolonіальний характер війни в Україні, намагання Росії відродити Радянський Союз та повернути Україну до «тюрми народів», позбавивши її європейського шляху розвитку серед демократичних країн. «Війна в Україні – це конфлікт двох проектів: майбутнього і минулого. В нашій країні відбувається справжній геноцид, кожного дня росія вбиває сотні цивільних людей, знищує нашу інфраструктуру, культурні та духовні центри», – наголосив Глава УГКЦ [4].

Важливою складовою активності УГКЦ як у національному, так і міжнародному масштабі, є екуменічна діяльність. Її сутність, за словами Блаженнішого Святослава, в тому, що «наша Церква відчуває свою особливу місію – дбати про єдність Церков» [6]. 25 жовтня 2024 року у Стамбулі (Туреч-

чина) відбулась зустріч Блаженнішого Святослава з Вселенським Патріархом Варфоломієм. Глава УГКЦ наголосив, що Патріарх Варфоломій є беззаперечним моральним авторитетом для українців, незалежно від конфесійної приналежності і представив Патріарху «Послання Архидієцезійського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій», вказавши на «геноцидний характер ідеології «русского міра», злочинність якої відчувають на собі мільйони українців». Водночас Глава УГКЦ підкреслив особливе значення рішень Синакису Вселенського патріархату (1–3 вересня 2024 р.), якими також було засуджено ідеологію «русского міра», і висловив свою вдячність Патріарху за те, що він «особисто та у повноті Константинопольського патріархату» став на захист України [3].

У своєму нещодавньому інтерв'ю для телеканалу «Апостроф» Глава УГКЦ, розмірковуючи над місією Церкви і духовенства в умовах війни, дав характеристику Московської Церкви як інструменту колонізації України, зняряддю комуністичного і нинішнього російського режиму. «Тому визволення українців від колонізації з боку Росії та її неоімперської ідеології, – зауважив Блаженніший Святослав, – нерозривно пов'язане і з питанням релігійної свободи, зокрема від московського впливу» [31].

Спільні дії ПЦУ і УГКЦ у протистоянні з московським патріархатом

У цьому контексті варто зауважити на представництві обох Церков у Всесвітній Раді Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО). ПЦУ уперше взяла участь в асамблеї ВРЦіРО у жовтні 2022 р. Очільник української церковної делегації, архієпископ ПЦУ Євстратій Зоря назвав цю подію «неймовірним проривом», який фактично став «презентацією Української автокефалії перед майже усією християнською спільнотою світу» [12]. Це тим більш важливо, що на цьому заході прийняли резолюцію, якою було засуджено російську агресію. Це свідчило як про зміцнення новоствореної помісної Православної Церкви України, так і зменшення впливу РПЦ.

Яскравим прикладом спільних зусиль у протистоянні з Московським патріархатом послужив візит української церковної делегації Всесвітньої Ради Церков до Норвегії у жовтні 2025 р., у складі якої були провідники українських Церков – Глава УГКЦ Блаженніший Святослав і митрополит Білоцерківський ПЦУ Євстратій Зоря – від ПЦУ. Під час аудієнції у короля Норвегії Гаральда V Блаженніший Святослав провів паралель між російською агресією проти України та Голокостом, наголосивши на геноцидності війни. «Росія проголосила, що ця війна має на меті „остаточно вирішити українське питання“, подібно як нацистська Німеччина – єврейське» [28].

У рамках візиту до Норвегії Глава УГКЦ, наголосивши на особливій місії українських Церков у захисті демократичних цінностей та релігійної свободи, назвав Всесвітню Раду Церков і релігійних організацій «найпотужнішою неурядовою ор-

ганізацією в Україні» та підкреслив її вирішальну роль у трансформації України: «Ми вже відіграємо вирішальну роль у трансформації суспільства України від пострадянського корумпованого тоталітарного суспільства до демократичного суспільства, яке має образ справжньої європейської демократії, – зазначив він. – І ця трансформація відбулася головню тому, що ми сприяли та захищали релігійну свободу. Для нас вільна Україна означає релігійну свободу» [10].

Висновки. Аналіз діяльності українських Церков – Православної Церкви України і Української Греко-Католицької Церкви виявляє різні форми їх протидії деструктивному впливу Московського патріархату на український соціум. Вагомим чинником його подолання є розбудова Православної Церкви України, що яскраво засвідчують переходи в її середовище релігійних громад УПЦ МП, насамперед Києво-Печерської лаври. Дієвим на окремих рівнях є міжконфесійний діалог між ПЦУ і УПЦ МП – як керівництвом, так і окремими його представниками, наслідком якого є те, що локальні осередки УПЦ МП, у тому числі її найвищого, єпископського сану, все більше усвідомлюють неможливість свого перебування у промосковському середовищі і виявляють бажання однозначно відмежуватися від РПЦ. Зміцненню позицій ПЦУ у міжнародному масштабі сприяє підтримка Вселенського патріархату.

В умовах російсько-української війни керівництво УГКЦ на чолі з її Предстоятелем Святославом проводить впливову міжнародну діяльність для захисту національних інтересів України. Стратегічно важливим є «Послання Архієрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій», що містить ідеологічне обґрунтування повномасштабної російської агресії проти України і оцінку вчення про «руссій мір» як «квазірелігійного». Особисто Глава УГКЦ своїми архіпастирськими візитами, посланнями та іншими діями в країнах Європи здійснює важливу місію донесення до світових лідерів правдивої інформації про російську злочинну ідеологію та московську пропаганду.

Представництво обох Церков, ПЦУ і УГКЦ, у Всесвітній Раді Церков демонструє їхні спільні зусилля у протистоянні з Московським патріархатом. Яскравим прикладом цьому послужив візит української церковної делегації до Норвегії у жовтні 2025 р.

1. 29 архієреїв УПЦ МП засудили звільнення Синодом РПЦ ієрархів на ТОТ, – заява (01.11.2024). URL: https://risu.ua/29-arhiyereyiv-upc-mp-zasudili-zviltennya-sinodom-rpc-yihnih-yerarhiv-na-tot---zayava_n151897
2. В УПЦ МП заявили, що не підуть з Києво-Печерської Лаври, пригрозивши «початком апокаліпсису» (13.03.2023). URL: <https://prm.ua/vupts-mp-zaiavyly-shcho-ne-pidut-z-kyievo-pecherskoi-lavry-pryhrozyvshy-pochatkom-apokalipsysu/>

3. Глава УГКЦ здійснив офіційний візит до Константинопольського Патріарха Варфоломія (25.10.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-zdijsniv-oficijnij-vizit-do-konstantinopolskogo-patriarha-varfolomiya_n151768
4. Глава УГКЦ на конгресі в Сардинії говорив про війну в Україні (21.10.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-na-kongresi-v-sardiniyi-govoriv-pro-vijnu-v-ukrayini_n151661
5. Глава УГКЦ під час зустрічі з Шольцом спростував міфи про Україну, поширені московською пропагандою в Німеччині (12.09.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-pid-chas-zustrichi-z-sholcom-sprostuvav-mifi-pro-ukrayinu-poshireni-moskovskoyu-propagandoyu-v-nimechchini_n150862
6. Глава УГКЦ: про війну і справедливий мир, Україну і світ (18.04.2024). URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-pro-viynu-i-spravedlyvyu-myr-ukraynu-i-svit-4733/>
7. Грабовська І., Іванець А. (2025). Протидія релігійній політиці неоімперії кремля. *День*. 18.03.25. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-ukrayiny/protydiya-relihiyniy-politytsi-neoimperiyi-kremlya>
8. Декларація православних богословів світу про «руссій мір» (16.03.2022). URL: https://risu.ua/deklaraciya-pravoslavnih-bogosloviv-svitu-pro-russkij-mir_n127230
9. Держетнополітики: з 2018 року з УПЦ до ПЦУ перейшло 1,5 тис. релігійних громад (29.08.2024). URL: https://risu.ua/derzhetnopolitiki-z-2018-roku-z-upc-do-pcu-perejshlo-15-tis-religijnih-gromad_n150573
10. «Для нас вільна Україна означає релігійну свободу», – Глава УГКЦ про місію ВРЦіРО (22.10.25). URL: <https://ugcc.ua/data/dlya-nas-vilna-ukrayna-oznachae-religijnu-svobodu-glava-ugkts-pro-misiyu-vrtsiro-7688/>
11. Дудченко А. Вселенський патріархат не дасть автокефалію Церкві Північної Македонії, поки вона не визнає ПЦУ, – ієрарх Елладської Церкви (19.07.2024). URL: https://risu.ua/vselenskij-patriarhat-ne-dast-avtokefaliyu-cerkvi-pivnichnoyi-makedoniyi-poki-vona-ne-viznae-pcu---yerarh-elladskoyi-cerkvi_n149699
12. Євстратій Зоря, архієпископ ПЦУ. Участь ПЦУ в асамблеї Всесвітньої Ради церков – прорив неімовірний (04.10.22). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585536-evstratij-zora-arhiepisok-pcu.html>
13. Єленський В. Заява архієреїв УПЦ МП до Синоду РПЦ може бути «корпоративним конфліктом» (02.11.2024). URL: https://risu.ua/zayava-arhiyereyiv-upc-mp-do-sinodu-rpc-mozhe-buti-korporativnim-konfliktom---viktoryelenskij_n151911
14. Звернення Глави УГКЦ у 136-й тиждень повномасштабної війни, 22 вересня 2024 року. URL: <https://ugcc.ua/data/zvernennya-glavy-ugkts-u-136-y-tyzhden-povnomasshtabnoy-viyny-22-veresnya-2024-roku-5535/>

15. Зеленський вважає, що потрібно підвищити статус ПЦУ до Патріархату (22.09.2024). URL: https://risu.ua/zelenskij-vvazhae-shcho-potribno-pidvishchiti-status-pcu-do-patriarhatu_n151074
16. Інтеграція – так, асиміляція – ні. Глава УГКЦ зустрівся з українськими громадськими організаціями Естонії (24.09.2024). URL: https://risu.ua/integraciya--tak-asimilyaciya--ni-glava-ugkc-zustrivsya-z-ukrayinskimi-gromadskimi-organizacijami-estoniyi_n151130
17. Кагамлик С. Ідеологічна агресія Московського патріархату як складова російсько-української війни: шляхи і форми протидії. *Українознавство*. 2024. №4. С. 66-76.
18. Кагамлик С., Обушний М. Православна Церква в Україні в умовах російсько-української війни: плюси цивілізаційного вибору. *Українознавчий альманах*. 2022. Випуск 30. С. 74-82.
19. Керівника Києво-Печерської Лаври затримали на кордоні. Митрополит Павло спробував вивезти цінні церковні речі (02.10.22). URL: <https://news.bigmir.net/ua/capital/6881145-rukovoditelya-kievo-pecherskoj-lavry-zaderzhali-na-granitse-smi>
20. Константинопольський Патріархат запропонував допомогу Естонській Православній Церкві (МП) у відділенні від РПЦ (23.09.2024). URL: https://risu.ua/konstantinopolskij-patriarhat-zarponuvav-dopomogu-estonskij-pravoslavnij-cerkvi-mp-u-viddilenni-vid-rpc_n151094
21. Митрополит Епіфаній звернувся до прем'єр-міністра з проханням передати ПЦУ один з храмів Києво-Печерської лаври (24.06.2022). URL: <https://df.news/2022/06/23/mytropolyt-epifanij-zvernuvsia-do-prem-ier-ministra-z-prokhanniam-peredaty-ptsu-odny-z-khramiv-kyievo-pecherskoj-lavry/>
22. Павленко П. Гібридна війна на церковному фронті (або «Єдина Помісна Православна Церква» як ферк УПЦ МП). *Релігійна свобода на перехресті епох, свобод і культур. Науковий щорічник*. 2016. №19. С. 134–139.
23. Парашевін М. Релігійні складові основних ризиків функціонування та збереження українського суспільства. *Український соціум*. 2020. №3 (74). С. 44–61.
24. Під час війни до ПЦУ приєдналося понад тисяча парафій (16.08.2024). URL: https://risu.ua/pid-chas-vijni-do-pcu-priyednalosya-ponad-tisyacha-parafij_n150275
25. Позній О., Горбова Ю. Деструктивний вплив РПЦ на мешканців тимчасово окупованих територій: зміна поведінкових практик та соціально-психологічного стану під впливом пропаганди. *Грані: Науково-теоретичний альманах*. 2025. Том 28. №3. С. 78–83.
26. Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. 16 лютого 2024 року. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>
27. Припинити використання Києво-Печерської лаври Українською православною церквою Московського патріархату шляхом розірвання договору оренди та передати Києво-Печерську лавру у використання Православній Церкві України (15.04.2020). *Електронна петиція №22/092966-ел*. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/92966>
28. «Росія хоче „остаточно вирішити українське питання“, як нацисти — єврейське», — Блаженніший Святослав до короля Норвегії (21.10.25). URL: <https://ugcc.ua/data/rosiya-hoche-ostatochno-vyrishyty-ukraynske-pytannya-yak-natsysty-evreyske-blazhennishyy-svyatoslav-do-korolya-norvegiy-7682/>
29. Роціна О. Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» з 29 березня розриває договір із Чоловічим монастирем Української православної церкви (Московського патріархату) від 2013 року про безоплатне користування культовими будівлями та іншим майном (10.03.2023). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/10/7392897/>
30. СБУ відкрила кримінал щодо прославлення росії у Києво-Печерській Лаврі (15.11.2022). URL: <https://konkurent.ua/publication/106963/sbu-vidkri-la-kriminal-schodo-proslavyannya-rosii-u-kievo-pecherskiy-lavri/>
31. «Свобода— це духовне поняття, яке дарує Бог», — Блаженніший Святослав про місію Церкви, патріотизм і зцілення ран війни (08.09.2025). URL: <https://synod.ugcc.ua/data/svoboda-tse-duhovne-ponyattya-yake-darue-bog-blazhennishyy-svyatoslav-pro-misiyu-tserkvy-patriotyizm-i-ztsilennya-ran-viyny-17928>
32. Священики УПЦ МП зібрали майже півтисячі підписів за церковний трибунал над Кирилом (18.04.2022). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kyrylo-tserkovnyi-trybunal/31808350.html>
33. У ПЦУ розчаровані відсутністю реакції єрархів УПЦ МП на заклик розпочати діалог (07.11.2024). URL: https://risu.ua/u-pcu-rozcharovani-vidsutnistyu-reakcii-yerarhiv-upc-mp-na-zaklik-rozpochaty-dialog_n152027
34. «Українцям потрібно допомогти інтегруватися, але не асимілюватися», – Глава УГКЦ послу в Естонії (22.09.2024). URL: https://risu.ua/ukrayincyam-potribno-dopomogti-integrivatisya-ale-ne-asimilyuvatisya--glava-ugkc-poslu-v-estoniyi_n151073
35. УПЦ МП відмовилася залишити Лавру (23.03.2023). URL: <https://prm.ua/upts-mp-vidmovylas-pokynuty-lavru/>
36. Філіпович Л. Релігійна безпека в Україні: загрози і шляхи їх подолання (11.04.2019). URL: https://risu.ua/religiyna-bezpeka-v-ukrajini-zagrozi-i-shlyahi-jih-podolannya_n97436
37. Херсонський єпископ УПЦ МП повідомив, що в регіоні є тенденція до єдності між ПЦУ та УПЦ МП (20.07.2021). URL: https://risu.ua/hersonskij-ye-piskop-povidomiv-shcho-v-regii-ye-tendenciyi-doe-dnosti-mizh-pcu-ta-upc-mp_n120139

38. Чупрій Л. Ідеологія рашизму та шляхи протидії їй через формування патріотичної інформаційної політики. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія*. 2024. Випуск 29. С. 101–108.

References

- 1 29 arkhieriev Ukrainsoi Pravoslavnoi Tserkvy Moskovskoho Patriarkhatu zasudyly zvilnennia Synodom Rosiiskoi Pravoslavnoi Tserkvy ierarkhiv na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh, – zaiava [29 hierarchs of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate condemned the dismissal by the Synod of the Russian Orthodox Church of hierarchs in the temporarily occupied territories, the statement said]. (01.11.2024). URL: https://risu.ua/29-arhiyeryiv-upc-mp-zasudili-zvilnennya-sinodom-rpc-yihnih-yerarhiv-na-tot---zayava_n151897 (in Ukrainian).
- 2 V Ukrainskii Pravoslavnii Tserkvi Moskovskoho Patriarkhatu zaiavlyu, shcho ne pidut z Kyievo-Pecherskoi Lavry, pryhrozyvshy «pochatkom apokalipsysu» [The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate declared that they would not leave the Kyiv-Pechersk Lavra, threatening "the beginning of the apocalypse"]. (13.03.2023). URL: <https://prm.ua/v-upts-mp-zaiavlyu-shcho-ne-pidut-z-kyievo-pecherskoi-lavry-pryhrozyvshy-pochatkom-apokalipsysu/> (in Ukrainian).
- 3 Hlava UHKTS zdiisnyv ofitsiyni vizyt do Konstytynopolskoho Patriarkha Varfolomiia [The head of the UGCC paid an official visit to Patriarch Bartholomew of Constantinople]. (25.10.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-zdiisnyv-oficijnij-vizyt-do-konstantinopolskogo-patriarka-varfolomiya_n151768 (in Ukrainian).
- 4 Hlava Ukrainsoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy na konhresi v Sardynii hovoryv pro viinu v Ukraini [The head of the Ukrainian Greek-Catholic Church spoke about the war in Ukraine at the congress in Sardinia]. (21.10.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-na-kongresi-v-sardynii-govoriv-pro-vijnu-v-ukrayini_n151661 (in Ukrainian).
- 5 Hlava Ukrainsoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy pid chas zustrichi z Sholtsom sprostuvav mify pro Ukrainu, poshyreni moskovskoiu propahandoiu v Nimechchyni [During the meeting with Scholz, the head of the Ukrainian Greek-Catholic Church refuted the myths about Ukraine spread by Moscow propaganda in Germany]. (12.09.2024). URL: https://risu.ua/glava-ugkc-pid-chas-zustrichi-z-sholcom-sprostuvav-mifi-pro-ukrayinu-poshyreni-moskovskoyu-propagandoyu-v-nimechchini_n150862 (in Ukrainian).
- 6 Hlava Ukrainsoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy: pro viinu i spravedlyvyi myr, Ukrainu i svit [Head of the Ukrainian Greek-Catholic Church: about war and just peace, Ukraine and the world]. (18.04.2024). URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-pro-viynu-i-spravedlyvyy-myry-ukraynu-i-svit-4733/> (in Ukrainian).
- 7 Hrabovska I., Ivanets A. (2025). *Protydiia relihiinii politytsi neoimperii kremlia* [Opposition to the religious policy of the neo-imperial Kremlin]. *Den*. 18 bereznia. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-ukrayiny/protydiya-relihiyniy-politytsi-neoimperiyi-kremlya> (in Ukrainian).
- 8 Deklaratsiia pravoslavnykh bogosloviv svitu pro «russkii mir» [Declaration of the Orthodox theologians of the world on the "Russian Peace"]. (16.03.2022). URL: https://risu.ua/deklaraciya-pravoslavnykh-bogosloviv-svitu-pro-russkij-mir_n127230 (in Ukrainian).
- 9 Derzhethnopolityky: z 2018 roku z Ukrainsoi Pravoslavnoi Tserkvy do Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy pereishlo 1,5 tys. relihiinykh hromad [State policies: since 2018, 1.5 thousand religious communities have transferred from the Ukrainian Orthodox Church to the Orthodox Church of Ukraine]. (29.08.2024). URL: https://risu.ua/derzhethnopolitiki-z-2018-roku-z-upc-do-pcu-perejshlo-15-tis-religijnih-gromad_n150573 (in Ukrainian).
- 10 «Dia nas vilna Ukraina oznachaie relihiinu svobodu», – Hlava Ukrainsoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy pro misiui Vsesvitnoi Rady Tserkov i relihiinykh orhanizatsii ["For us, a free Ukraine means religious freedom," – Head of the Ukrainian Greek-Catholic Church on the mission of the World Council of Churches and Religious Organizations]. (22.10.25). URL: <https://ugcc.ua/data/dlya-nas-vilna-ukrayna-oznachaie-religiynu-svobodu-glava-ugkts-pro-misiyu-vrtsiro-7688/> (in Ukrainian).
- 11 Dudchenko A. (2024). *Vselenskyi patriarkhat ne dast avtokefaliu Tserkvi Pivnichnoi Makedonii, poky vona ne vyznaie Pravoslavnu Tserkvu Ukrainy, – ierarh Elladskoi Tserkvy* [The Ecumenical Patriarchate will not grant autocephaly to the Church of North Macedonia until it recognizes the Orthodox Church of Ukraine, the hierarch of the Church of Hellas]. (19.07.2024). URL: https://risu.ua/vselenskij-patriarkhat-ne-dast-avtokefaliyu-cerkvi-pivnichnoyi-makedoniyi-pokivona-ne-viznaye-pcu---yerarh-elladskoyi-cerkvi_n149699 (in Ukrainian).
- 12 Yevstratii Zora, arkhiepyskop Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy (2022). *Uchast Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy v asamblei Vsesvitnoi Rady tserkov – proryv neimovirnyi* [Archbishop of the Orthodox Church of Ukraine: The participation of the Orthodox Church of Ukraine in the assembly of the World Council of Churches is an incredible breakthrough]. (04.10.2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585536-evstratij-zora-arhiepiskop-pcu.html> (in Ukrainian).
- 13 Yelenskyi V. (2024). *Zaiava arkhiiereiv Ukrainsoi Pravoslavnoi Tserkvy Moskovskoho Patriarkhatu zaiavlyu do Synodu Rosiiskoi Pravoslavnoi Tserkvy mozhe buty «korporatyvnym konfliktom»* [The statement of the bishops of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate to the Synod of the Russian Orthodox Church may

- be a "corporate conflict"]. (02.11.2024). URL: https://risu.ua/zayava-arhiyereyiv-upc-mp-dosinodu-rpc-mozhe-buti-korporativnim-konfliktom---viktoryelenskij_n151911 (in Ukrainian).
- 14 *Zvernennia Hlavy Ukrainiskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy u 136-y tyzhden povnomasshtabnoi viiny, 22 veresnia 2024 roku* [Address of the Head of the Ukrainian Greek-Catholic Church in the 136th week of full-scale war, September 22, 2024]. URL: <https://ugcc.ua/data/zvernennya-glavy-ugkts-u-136-y-tyzhden-povnomasshtabnoy-viiny-22-veresnya-2024-roku-5535/> (in Ukrainian).
- 15 *Zelenskyi vvazhaie, shcho potribno pidvyshchyt status Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy do Patriarkhatu* [Zelenskyi believes that it is necessary to raise the status of the Orthodox Church of Ukraine to the Patriarchate]. (22.09.2024). URL: https://risu.ua/zelenskij-vvazhaye-shcho-potribno-pidvishchiti-status-pcu-do-patriarkhatu_n151074 (in Ukrainian).
- 16 *Intehratsiia – tak, asymiliatsiia – ni. Hlava Ukrainiskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy zustrivsia z ukraïnskymy hromadskymy orhanizatsiïamy Estonii. Integration - yes, assimilation – no* [The head of the Ukrainian Greek-Catholic Church met with Ukrainian public organizations in Estonia]. (24.09.2024). URL: https://risu.ua/integraciya--tak-asimilyaciya--ni-glava-ugkc-zustrivsia-z-ukrayinskimi-gromadskimi-organizacijami-estoniya_n151130 (in Ukrainian).
- 17 Kahamlyk S. (2024). *Ideolohichna ahresiiia Moskovskoho patriarkhatu yak skladova rosiïsko-ukraïnskoi viiny: shliakhy i formy protydiei* [Ideological aggression of the Moscow Patriarchate as a component of the Russian-Ukrainian war: ways and forms of countermeasures]. *Ukrayinoznavstvo*. No 4. Pp. 66–76. (in Ukrainian).
- 18 Kahamlyk S., Obushnyy M. (2022). *Pravoslavna Tserkva v Ukraini v umovakh rosiïsko-ukraïnskoi viiny: poliusy tsyvilizatsiïnoho vyboru* [The Orthodox Church in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: poles of civilizational choice]. *Ukrayinoznavchyi almanakh*. Issue 30. Pp. 74–82. (in Ukrainian).
- 19 *Kerivnyka Kyievo-Pecherskoi Lavry zatrymaly na kordoni. Mytropolyt Pavlo sprobuvav vyvezty tsinni tserkovni rechi* [The head of the Kyiv Pechersk Lavra was detained at the border. Metropolitan Pavlo tried to take out valuable church items]. (02.10.22). URL: <https://news.bigmir.net/ua/capital/6881145-rukovoditelya-kievo-pecherskoj-lavry-zaderzhali-na-granitse-smi> (in Ukrainian).
- 20 *Konstantynopolskyi Patriarkhat zapropnuvav dopomogu Estonskii Pravoslavnii Tserkvi Moskovskoho Patriarkhatu zaiavlyly u viddilenni vid Rosiïskoi Pravoslavnoi Tserkvy* [The Patriarchate of Constantinople offered assistance to the Estonian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate in its separation from the Russian Orthodox Church]. (23.09.2024). URL: https://risu.ua/konstantynopolskij-patriarkhat-zapropnuvav-dopomogu-estonskij-pravoslavnij-cerkvi-mp-u-viddilenni-vid-rpc_n151094 (in Ukrainian).
- 21 *Mytropolyt Epifanii zvernuvsia do premier-ministra z prokhanniam peredaty Pravoslavnii Tserkvi Ukrainy ody z khramiv Kyievo-Pecherskoi lavry* [Metropolitan Epiphany appealed to the Prime Minister with a request to hand over one of the temples of the Kyiv-Pechersk Lavra to the Orthodox Church of Ukraine]. (24.06.2022). URL: <https://df.news/2022/06/23/mytropolyt-epifanii-zvernuvsia-do-premier-ministra-z-prokhanniam-peredaty-ptsu-odyn-z-khramiv-kyievo-pecherskoj-lavry> (in Ukrainian).
- 22 Pavlenko P. (2016). *Hibrydna viina na tserkovnomu fronti (abo – Yedyna Pomisna Pravoslavna Tsepka) yak ferk Ukrainiskoi Pravoslavnoi Tserkvy Moskovskoho Patriarkhatu* [Hybrid war on the church front (or "United Local Orthodox Chain" as a ferk of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate). *Relihiina svoboda na perekhresti epokh, svobod i kultur. Naukovyi shchorichnyk*. №19. Kyiv. Pp. 134–139. (in Ukrainian).
- 23 Parashchevin M.A. (2020). *Relihiyni skladovi osnovnykh ryzykiv funktsionuvannia ta zberezhennia ukraïnskoho suspilstva* [Religious components of the main risks to the functioning and preservation of Ukrainian society]. *Ukrayinskyi sotsium*. №3 (74). P. 44–61. (in Ukrainian).
- 24 *Pid chas viiny do Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy pryednalosia ponad tysiacha parafii* [During the war, more than a thousand parishes joined the Orthodox Church of Ukraine] (16.08.2024). URL: https://risu.ua/pid-chas-vijni-do-pcu-pryednalosya-ponad-tisyacha-parafij_n150275 (in Ukrainian).
- 25 Pozniï O., Horbova Yu. (2025). *Destruktyvnyi vplyv Rosiïskoi Pravoslavnoi Tserkvy na meshkantsiv tymchasovo okupovanykh terytorii: zmina povedinkovykh praktyk ta sotsialno-psykholohichnoho stanu pid vplyvom propahandy* [Destructive influence of the Russian Orthodox Church on the inhabitants of temporarily occupied territories: change in behavioral practices and socio-psychological state under the influence of propaganda]. *Hrani. Naukovo-teoretychnyy almanakh*. T. 28. No 3. Pp. 78–83. (in Ukrainian).
- 26 *Poslannia Arkhyiereiskoho Synodu Ukrainiskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy v Ukraini shchodo viiny ta spravedlyvoho myru v konteksti novykh ideolohii. 16 liutoho 2024 roku* [Message of the Synod of Bishops of the Ukrainian Greek-Catholic Church in Ukraine regarding war and just peace in the context of new ideologies. February 16, 2024]. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/> (in Ukrainian).
- 27 *Prypynyty vykorystannia Kyievo-Pecherskoi lavry Ukrainiskoi pravoslavnoiu tserkvoiu Moskovskoho patriarkhatu shliakhom rozirvannia dohovoru orendy ta peredaty Kyievo-Pechersku lavru u vykorystannia Pravoslavnii Tserkvi Ukrainy. Elektronna petytsiia* [Stop the use of the Kiev-

- Pechersk Lavra by the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate by terminating the lease agreement and transfer the Kiev-Pechersk Lavra to the Orthodox Church of Ukraine.]. Electronic petition №22/092966-еп. (15.04.2020). URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/92966> (in Ukrainian).
- 28 «Rosiiia khoche „ostatocno vyrishyty ukrainske pytannia“, yak natsysty – yevreiske», – Blazhennishyi Sviatoslav do korolia Norvehii ["Russia wants to "finally solve the Ukrainian question", like the Nazis – the Jewish one", – His Beatitude Svyatoslav to the King of Norway]. (21.10.25). URL: <https://ugcc.ua/data/rosiya-hoche-ostatocno-vyrishyty-ukrainske-pytannya-yak-natsysty-evreyske-blazhennishyy-svyatoslav-do-korolya-norvegiy-7682/> (in Ukrainian).
- 29 Roshchina O. (2023). *Natsionalnyi zapovidnyk «Kyievo-Pecherska lavra» z 29 bereznia rozryvaie dohovir iz Cholovichym monastyrem Ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy (Moskovskoho patriarkhatu) vid 2013 roku pro bezoplatne korystuvannia kultovymi budivlyamy ta inshym mainom* [National Reserve "Kyiv-Pechersk Lavra" from March 29 terminates the contract with the Men's Monastery of the Ukrainian Orthodox Church (Moscow Patriarchate) from 2013 on the free use of religious buildings and other property]. (10.03.2023). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/10/7392897/> (in Ukrainian).
- 30 SBU vidkryla kryminal shchodo proslavliannia rosii u Kyievo-Pecherskii Lavri [The SBU opened a criminal investigation into the glorification of Russia in the Kyiv-Pechersk Lavra]. (15.11.2022). URL: <https://konkurent.ua/publication/106963/sbu-vidkryla-kryminal-schodo-proslavlyannya-rosii-u-kyievo-pecherskiy-lavri/> (in Ukrainian).
- 31 Svoboda – tse dukhovne poniattia, yake daruie Boh», – Blazhennishyi Sviatoslav pro misiui Tserkvy, patriotyzm i ztsilennia ran viiny ["Freedom is a spiritual concept that God gives," - His Beatitude Sviatoslav on the mission of the Church, patriotism and healing the wounds of war]. (08.09.2025). URL: <https://synod.ugcc.ua/data/svoboda-tse-duhovne-ponyattya-yake-darue-bog-blazhennishyy-svyatoslav-pro-misiyu-tserkvy-patriotyzm-i-ztsilennya-ran-viiny-17928/> (in Ukrainian).
- 32 Sviashchennyky Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy (Moskovskoho Patriarkhatu) zaiavlyly zibraly maizhe piv tysiachi pidpysiv za tserkovnyi trybunal nad Kyrylom [Priests of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate collected almost half a thousand signatures for the church tribunal against Cyril]. (18.04.2022). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kyrylo-tserkovnyi-trybunal/31808350.html> (in Ukrainian).
- 33 U Pravoslavonii Tserkvi Ukrainy rozcharovani vidsutnistiu reaktsii yerarkhiv Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy (Moskovskoho Patriarkhatu) na zaklyk rozpochaty dialoh [The Orthodox Church of Ukraine is disappointed by the lack of reaction of the hierarchs of Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate to the call to start a dialogue]. (07.11.2024). URL: https://risu.ua/u-pcu-rozcharovani-vidsutnistyu-reaktsiyi-yerarhiv-upc-mp-na-zaklik-rozpochati-dialog_n152027 (in Ukrainian).
- 34 «Ukrainsiam potribno dopomohty intehruvatsiya, ale ne asimiliuvatsiya», – Hlava Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy poslu v Estonii ["Ukrainians need to be helped to integrate, but not to assimilate," – Head of the Ukrainian Greek-Catholic Church Ambassador to Estonia]. (22.09.2024). URL: https://risu.ua/ukrayincyam-potribno-dopomogti-intehruvatsiya-ale-ne-asimiliuvatsiya--glava-ugkc-poslu-v-estoniyi_n151073 (in Ukrainian).
- 35 Ukrainiska Pravoslavna Tserkva Moskovskoho Patriarkhatu vidmovylasia zalyshyty Lavru [The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate refused to leave the Lavra]. (23.03.2023). URL: <https://prm.ua/upts-mp-vidmovylas-pokynuty-lavru/> (in Ukrainian).
- 36 Filipovych L. (2019). *Relihiina bezpeka v Ukraini ta shliakhy yii podolannia* [Religious security in Ukraine and ways to overcome it]. (11.04.2019). URL: https://risu.ua/religiyna-bezpeka-v-ukrajini-zagrozi-i-shlyahi-jih-podolannya_n97436 (in Ukrainian).
- 37 Khersonskiy yepyskop Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Moskovskoho Patriarkhatu povidomyv, shcho v rehioni ye tendentsiia do yednosti mizh Pravoslavnoiu Tserkvoiu Ukrainy ta Ukrainskoiu Pravoslavnoiu Tserkvoiu Moskovskoho Patriarkhatu [The Kherson bishop of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate said that in the region there is a tendency towards unity between the Orthodox Church of Ukraine and the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate]. (20.07.2021). URL: https://risu.ua/hersonskij-yepyskop-povidomiv-shcho-v-regii-ye-tendentsiyi-do-yednosti-mizh-pcu-ta-upc-mp_n120139 (in Ukrainian).
- 38 Chuprii L. (2024). *Ideolohiia rashyzmu ta shliakhy protydii yii cherez formuvannia patriotychnoi informatsiinoi polityky* [Ideology of racism and ways of countering it through the formation of patriotic information policy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriya: Istoriia, ekonomika, filozofiiia*. Issue 29. Pp. 101–108. (in Ukrainian).

Отримано редакцією журналу / Received: 31.10.25
Прорецензовано / Revised: 12.11.25
Схвалено до друку / Accepted: 13.11.25